Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 53, Ağustos 2021, s. 70-81

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52020>

Dr. Öğr. Üyesi Samet ZENGİNOĞLU

Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, sametzenginoglu@gmail.com

İTALYA'DA POLİTİK İSTİKRARSIZLIK: COĞRAFYA, İDEOLOJİ, EKONOMİ

Özet

İtalya, 21. yüzyılda politik istikrarsızlık ile karşı karşıyadır. Bir yandan hükümet krizleri diğer yandan iktidarda yer alan hükümetlerin görev sürelerinin kısa vadeli olması bu istikrarsızlığı ortaya çıkaran faktörlerdir. Uzun bir geçmişe dayanan Kuzey-Güney ayrımı, bu ayrımı belirgin hale getiren sosyo-ekonomik farklılıklar, coğrafya ekseninde ilgili gelişmelere zemin oluşturmaktadır. Ayrıca yıllar boyunca birbirinden bağımsız devletlerin varlığı ve siyasi birliğin geç sağlanması eklenmelidir. İtalya siyasi birliğin sağlanması sürecinde ise “ulus”un tam manasıyla inşa edilememiş olması bir diğer handikapı temsil etmektedir. Zira “aidiyet” ve “kimlik” gibi kavramlar belirgin bir taban ve arka plan üzerine oluşturulmamıştır. Bu tespitlerin yanı sıra ülke 1922-1945 yılları arasındaki faşist dönemde kötü bir tecrübeye şahit olmuştur. Dolayısıyla İtalya siyasi birliği sonrası liberal dönemden faşist döneme ideoloji ekseninde yer alan tartışmalar istikrarsızlığa neden olan diğer hususlardır. Son olarak, ekonomik alanda yaşanan krizler ve bu krizlerin yanında yer alan diğer etmenler ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma bu genel kapsamı ve ilgili faktörleri göz önünde bulundurarak, İtalya'daki politik istikrarsızlığa neden olan makro ölçekli kavram ve süreçlere odaklanmaktadır.

Anahtar kelimeler: İtalya, Coğrafya, İdeoloji, Ekonomi.

POLITICAL INSTABILITY IN ITALY: GEOGRAPHY, IDEOLOGY, ECONOMY

Abstract

Italy faces political instability in the 21st century. Governmental crises, as well as the short tenure of governments in power, are factors creating the instability. The long-standing North-South divide, as well as the socioeconomic differences that make this divide evident, serve as the foundation for relevant developments in terms of the geography. Furthermore, the existence of independent states over the years, as well as the late attainment of political unity, should be added to the equation. Another impediment to the attainment of the Italian unification is the fact that the “nation” could not be established in its entirety. Because concepts like “belonging” and “identity” are not established on a clear foundation and background. In addition to these detections, the country went through a horrible experience during the fascist period between the years of 1922 and 1945. Therefore, the ideological debates arising between the liberal period and the fascist period in terms of Italian unification are another source of instability. Finally, economic crises and the factors that accompanying these crises come into prominence. Taking this broad scope and related factors into account, this study focuses on the macro-scale concepts and processes that creates the political instability in Italy.

Keywords: Italy, Geography, Ideology, Economy.

GİRİŞ

İtalya bir Akdeniz ülkesi olarak, tarihte Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı ve Rönesans hareketinin en önemli merkezlerinden birisidir. Uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan ülkenin modern tarihini, 1861 yılında siyasi birliğin sağlanmasından itibaren başlatmak mümkündür. Bu tarih öncesinde yarımada, her biri kendine ait bir tarihe ve geleneklere sahip devletlerden oluşan parçalı bir yapıya sahip olduğu için (Duggan, 2020, s. iv) deyim yerindeyse milat olarak bu tarih esas alınmaktadır. O dönemden bugüne İtalya siyasi tarihi üç dönemi kapsamaktadır. Birincisi, 1861-1922 yılları arasındaki Krallık dönemidir. İkincisi, 1922-1945 yılları arasındaki Mussolini öncülüğündeki faşist dönemdir. Üçüncüsü ise 1948'de yürürlüğe giren ve halen geçerliliğini muhafaza eden İtalyan Anayasası ile birlikte cumhuriyet dönemidir (Yıldız ve Çakır, 2020, s. 254). Faşist dönemin ardından 1948 sonrasındaki dönemde İtalya politik yaşamında genel itibarıyla Hristiyan Demokratlar ile Komünistler arasındaki bir rekabet söz konusu olmuştur. 1990'lardan itibaren ise özellikle Kuzey Ligi (*Lega Nord-LN*) başta olmak üzere politik yaşamda yeni aktörlerin varlığına şahit olunmuştur.

İtalya, 21. yüzyıl itibarıyla hükümet krizleri yaşayan bir ülke olarak hem Avrupa Birliği'nin hem de uluslararası politikanın gündemindedir. Bu krizler bir yandan hükümet kuramama diğer yandan ise hükümetlerin görevde kalma sürelerinin kısa bir dönemi kapsamaları ile ilgilidir. Bu çalışmanın kaleme alındığı dönemde 2. Conte Hükümeti sonrası, Cumhurbaşkanı Sergio Mattarella, salgın süreci ve olası seçim sonrası yaşanabilecek hükümet krizini göz önünde bulundurarak hükümeti kurma görevini Avrupa Merkez Bankası eski Başkanı Mario Draghi'ye vermiş ve 13 Şubat 2021 tarihiyle birlikte yeni hükümet kurulmuştur. Elbette ki burada ilgili sebepler nedeniyle bir seçimin yapılmaması ve Draghi'nin teknokrat

kimliği ile ön plana çıkan bir isim olması dikkat çekicidir. Draghi öncesinde ise 2008'den günümüze hükümetlerin ortalama görev süreleri nazarında müşahade edilen krizler, politik istikrarsızlığı teyit eden bir görünüm sunmaktadır.

Tablo 1. 2008-2021 İtalya Başbakanları ve Hükümetlerin Ortalama Görev Süreleri

Başbakanlar	Hükümetlerin Ortalama Görev Süreleri
Giuseppe Conte	5 Eylül 2019-26 Ocak 2021 (yaklaşık 17 ay)
Giuseppe Conte	1 Haziran 2018-5 Eylül 2019 (yaklaşık 15 ay)
Paolo Gentiloni	12 Aralık 2016-1 Haziran 2018 (yaklaşık 18 ay)
Matteo Renzi	22 Şubat 2014-12 Aralık 2016 (yaklaşık 34 ay)
Enrico Letta	28 Nisan 2013-22 Şubat 2014 (yaklaşık 10 ay)
Mario Monti	16 Kasım 2011-28 Nisan 2013 (yaklaşık 18 ay)
Silvio Berlusconi	8 Mayıs 2008-16 Kasım 2011 (yaklaşık 43 ay)

Kaynak: (AA, 2021).

Bu gerçekliği dikkate alan çalışmanın temel sorusu, istikrarsızlığa neden olan makro faktörlerin neler olduğudur. Yanıt arayışı kapsamında; birinci bölümde coğrafya faktörü analiz edilmektedir. Coğrafi şartların da göz ardı edilemez etkisi ile ülkede tarih boyunca birbirinden bağımsız devletlerin varlığına şahit olunmaktadır. Kuzey-Güney ayrımı ve ayrımın sosyo-ekonomik boyutu ise bugüne uzanan birtakım sonuçları beraberinde getirmektedir. Öyle ki günümüzde aşırı sağcı partilerin varlığında da bu sonuçların tezahürlerine rastlanılmaktadır. İkinci bölümde, 17. yüzyıldaki sancılı siyasi birleşme süreci, 20. yüzyıldaki keskin bir dönüşü ifade eden faşist yönetim ve Soğuk Savaş sonrasında “biz” tanımı karşısındaki yeni tehdit algıları ortaya konulmaktadır. Üçüncü bölümde ise ekonomi faktörü ele alınmakta, ancak ekonomik krize neden olan harici faktörlerin yanı sıra, dahili parametrelere de dikkat çekilmektedir.

COĞRAFYA

İtalya; iklim, bitki örtüsü ve yollar, ulaşım altyapısı gibi etkenler açısından homojen olmayan, farklılık arz eden bir ülkedir. Ülke, yüksek dağlardan kurak bölgelere değin orta Avrupa'dan Akdeniz iklim kuşağına dek uzanmaktadır (Jansen, 2017, s. 268). Her ne kadar Akdeniz'deki konumu ticari anlamda bir canlılık kazandırmış olsa da özellikle kurak bölgelerin varlığı tarım alanında tarih boyunca dezavantajlı görünümünü beraberinde getirmiştir. Burçak (1943, s. 707), 19. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan süreçte İtalya'nın dış politikasını ele aldığı çalışmasında ülkenin sömürge amacından söz ederken bu hususa dikkat çekmektedir. Buna göre, endüstri için lazım olan ilkel (ham)maddeler bakımından Avrupa'nın en fakir devletlerinden biri olan İtalya, toprak mahsulleri yönünden de zayıf bir ülke olarak nitelendirilmektedir.

Coğrafyanın yaratmış olduğu bu handikap, ilgili yönlerdeki tesirinin yanı sıra politik manada da sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuç, İtalya'da coğrafyanın birleşme açısından da son derece elverişsiz olmasına işaret etmektedir. Nitekim bugün de benzer bir durum söz konusudur.

Ülke, çok sayıda dağlık araziden ve daha az sayıda ovalardan ve nehir yataklarından oluşmaktadır (Black, 2020, s. 11). Coğrafi farklılığın, politik parçalanmışlığa etkisi açısından, Roma İmparatorluğu sonrasında 1861 yılına değin çok fazla sayıda devletin varlığı dikkat çekmektedir. Öyle ki, Arnold Toynbee 14. yüzyılda İtalya'da bulunan bağımsız devlet sayısının 1934'te tüm dünyada var olan devletlerin sayısından fazla olduğunu gözlemlemiştir (Duggan, 2020, s. 19-20). Politik parçalanmışlık ya da bir diğer ifade ile bölünmüşlük belirgin yansımalarını İtalya'nın siyasi birliğini sağladığı dönemde de ortaya çıkarmıştır.

Siyasi birliğin kuruluşu sürecinde özellikle “Kuzey” ve “Güney” ayrımı bu ifadeyi ön plana çıkaran bir faktördür. Kuzey–Güney İtalya arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar İtalya “ulusal” birliğinin inşasında da doğrudan etkide bulunmuştur (Yıldız ve Çakır, 2020). Kuzey'in sosyo-ekonomik yönden daha ileride olması ve Güney'in böylesi avantajlı bir duruma sahip olmaması hem “ulus” olma hem de “birlik” olma düşüncesi açısından dezavantajlı bir süreci beraberinde getirmiştir. 1861'de İtalya Cumhuriyeti kurulmuş olmasına karşın, Güney İtalya'daki ekonomik manada zayıf bölgelerde İtalyan bütünleşmesine/birleşmesine karşı itirazlar yükselmiştir. Elbette dezavantajlı süreci etkileyen tek faktör olarak sosyo-ekonomik farklılıklara vurgu yapmak da eksik bir tespiti sebep olabilecektir. Çünkü kültür açısından da (özellikle dil bağlamında) yeknesak bir tablo ile karşılaşmamaktadır. Dolayısıyla birliğin sağlanması sürecinde İtalyan Yarımadasında İtalyanca konuşanların nüfusunun genel nüfusa oranının %2,5 olduğu eklenmelidir (Tosun, 2018, s. 82). Burada İtalyanca'dan kast edilen ise Rönesans'tan bu yana eğitilmiş sınıfın dili olarak kabul edilmiş olan 14. yüzyıl Toscana lehçesidir (Duggan, 2020, s. 45).

Şüphesiz siyasi birliğin inşasında bu dahili faktörlerin belirtilmesinin yanı sıra harici faktörlerin de ifade edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, harici faktörler ekseninde Fransa önem arz eden bir konumda yer almaktadır. Zira 1796'da Kuzey İtalya'ya yapılan Napolyon istilası, modern İtalya devletinin ve toplumunun temellerini atmış ve yarımada'nın birleşmesine doğru uzun süreci başlatmıştır (Grab, 2000, s. 25). Yukarıda da ifade edildiği üzere İtalya yarımadası çok uzun yıllar boyunca politik eksende parçalı bir görünüme sahip olmuş ve bu durum 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Birbirinden bağımsız kent-devletlerinden müteşekkil bir yapının olduğu dönemde hem Fransız Devrimi hem de Napolyon'un işgali ile tanıştıkları yeni rejim ve Fransız devlet modeli ile İtalya yarımadası birleşmeye doğru yönelmiştir. Hususen 1815-1861 yılları arasında gerçekleşmiş olan bu süreç, İtalyan Yeniden Doğuşu ya da Birleşmesi (*Italian Risorgimento*) olarak anılmış ve adlandırılmıştır (Tosun, 2018, s. 69).

1796-1815 Fransız varlığı İtalyan kurumları ve kültürü üzerinde derin izler bırakmıştır (Grew, 2000, s. 207). Bu izlerin belki de en dikkat çeken bağlamlarından birisi coğrafya sathında Kuzey–Güney ayrımının derinleşmesidir. Fransızların işgali ve varlığı Kuzey İtalya'da yoğunlaşmıştır. Fransa'nın Kuzey'deki varlığında, Fransız yöneticiler toprağı alınıp satılabilen bir meta haline getirmişlerdir. Dolayısıyla tarımsal/zirai ilişkiler ticarileştirilmiştir. Çünkü artık yatırım yapmaya, kâr etmeye istekli ve aynı zamanda piyasa baskısına karşılık verebilen toprak sahiplerinden oluşan taban ortaya çıkmıştır. Öncesinde toprak sahipleri, toprağın varlığından prestij elde ederlerken, bu dönem sonrasında toprak sahipleri topraktan kâr elde etmeye başlamışlardır. Burjuva sınıfının oluşması ve endüstrileşmenin temellerinin atılması nazarında bu durum Güney'de yaşanmamıştır (Tosun, 2018, s. 69-70).

Fransa'nın ve daha yakından Napolyon'un İtalya'daki varlığı o denli etkili olmuştur ki bu dönemin belki de en meşhur hadiselerinden birisi, siyasi birliğin yönetim-rejim sahasındaki

tezahürünün ne şekilde olabileceği ile ilgili girişimdir. Bu girişim, Eylül 1796'da düzenlenen, "İtalya'nın mutluluğu için en uygun yönetim türü hangisidir?" konulu, ödüllü kompozisyon yarışmasıdır. Adaylar arasında yarışmayı birleşik ve hukuk sisteminin yürürlüğe koyulmasıyla yerel alışkanlıkları ve uygulamaları ortadan kaldıracak ve "ulusal bir kültür yaratacak güçlü bir üniter Cumhuriyet" öneren çalışma kazanacaktır (Duggan, 2020, s. 102-104). Doğrudan bir etkisi olup olmadığı tartışması bir kenara bırakılırsa, bu öneriden çok uzak olmayan merkeziyetçi bir yapı 1861 sonrası İtalya'sında tesis edilecektir. Buna göre, "yerel ve bölgesel farklılıkların çok belirgin olmasına rağmen bütünlüğün sağlanamaması endişesinden dolayı adem-i merkeziyetçi bir yönetim modeli yerine İtalya'da ülkenin birliğini sağlayacak tek merkezden yönetim modeli olan merkeziyetçi model tercih edilmiştir" (Küçük, 2019, s. 2). Bu noktada, coğrafi farklılıkların politik bölünmüşlüğe yansımalarının ortadan kaldırılması amacı belirgindir. Deyim yerindeyse merkeziyetçi model, yerel faktörlere karşı bir direnç ve muhafaza unsuru olmuştur. Mussolini döneminde bu unsurun çok daha katı bir duruma geleceği görülecektir.

Ancak 1948 sonrası İtalya'da özellikle 1970'lerden itibaren yerel ve bölgesel unsurlar daha fazla yetki sahibi olarak yönetim nazarında güç kazanmışlardır. Müteakip süreçte 1982 yılında "Yerel Yönetimler Yasası" ile belediyeler ve iller daha güçlü konuma getirilmiştir. Bu süreç, sonrasında da devam etmiştir. Ayrıca İtalya, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"nın tüm maddelerini onaylayıp 1990 yılında imzalayan ülkelerden birisi olmuştur. Anayasal düzeyde yaptığı birçok reformla da yoğun merkeziyetçi eğiliminden vazgeçmiştir. (Küçük, 2019, s. 2-22). Temelleri 1970'lere dayanan yerel ve bölgesel unsurların konumlarını güçlendirmeleri ve merkeziyetçiliğin dönüşümü, 1990'lı yıllardan itibaren politik arenada da kendisine yer bulmuştur. Bu bağlamdaki en belirgin örnek ise Kuzey Ligi'dir.

Kuzey-Güney ayrımının temelleri İtalya tarihi açısından uzun bir geçmişe dayansa da hem İtalyan iç politikasında yerel ve bölgesel unsurların yükselişi hem de uluslararası politikada Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Kuzey sathında birtakım talepleri daha görünür kılmış ve ön plana çıkarmıştır. Aralık 1989 tarihinde Umberto Bossi liderliğinde (Bull, 2015, s. 205) İtalya politik yaşamında yerini alan Kuzey Ligi ifade edilen eksende, başlangıç itibariyle söylemlerini tamamen bölgecilik üzerine inşa etmiştir. Bu hususun en belirgin emarelerinden birisi Kuzey için otonomi istenmesi olmuştur (Rızzi, 2020, s. 189). 1990'lı yılların başlangıcından itibaren Kuzey Ligi, zengin Kuzey İtalya'nın federal bir yapı kazanması amacını esas almıştır. 1995'te bağımsızlık talebiyle gündeme gelmiştir. 2001 yılından itibaren ise geniş kapsamlı bir özerklik politikasını benimsemiştir (Yıldız ve Çakır, 2020, s. 259).

"Daha fazla özerklik" talebine yönelik olarak önemli bir hamle ve girişim, zengin Kuzey bölgeleri olan Lombardiya ve Veneto bölgelerinin 22 Ekim 2017 tarihli referandumudur. Burada ayrılıkçı bir bağlamdan ziyade daha fazla özerklik vurgusu söz konusudur. Ekonomik saikler ise belirleyici konumdadır. Nitekim bu iki bölge İtalya Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Daha fazla özerklik vurgusunda ekonomik saiklerin yanı sıra eğitim, sağlık ve çevre politikaları, göç ve uluslararası ilişkiler gibi başlıklar da yer almıştır (BBC, 2017). Referandumun ardından Lombardiya bölgesinde sandıktan %95,3 oranında "evet" ve Veneto bölgesinden ise %98,1 oranında "evet" sonucu çıkmıştır. Ancak Lombardiya'da referanduma katılım oranının %40 ve Veneto'da %57 olduğu eklenmelidir. Kuzey Ligi'nin önderliğinde gerçekleştirilen referandumların ardından Kuzey Ligi lideri Salvini bu sonuç karşısında referandumun sadece Kuzey Ligi için değil halk için de bir zafer olduğu vurgusunu

twitter'dan yaptığı açıklamayla dile getirmiştir (DW, 2017). Lakin tekrar vurgulamak gerekmektedir ki bölgelerin bu yöndeki talepleri bağımsız olma isteğine değil; daha fazla özerklik ve Güneyin ekonomik yükünden kurtulma amacına dayanmaktadır (Tosun, 2018, s. 397). Ancak bütün aşırı sağın bu perspektife sahip olduğunu belirtmek genelleyici ve yanıltıcı bir tespit olacaktır. Dolayısıyla referandum talepleri örneğinde de görüldüğü üzere, ülkede daha fazla özerkliğe razı olmayan tamamen “ayrılıkçı” amaçlara ve söylemlere sahip grupların varlığı gerçeği de elbette göz ardı edilmemelidir.

Aralık 2016'da Matteo Renzi liderliğinde merkezileşme önerisine sahip referandum örneği ise yerel/bölgesel ve merkezi direnç noktaları açısından bir diğer boyutu ifade etmektedir. Renzi öncülüğünde merkez sol partisi olan Demokrat Parti, önemli ölçüde merkezileştirmeyi gerçekleştirecek bir anayasal değişikliği gerçekleştirmek istemiştir. Bu kapsamda Anayasa'nın yaklaşık üçte birlik bir bölümünde reform/değişim öngörülmüştür. 20 Ocak 2016'da Senato'dan ve 12 Nisan 2016'da Temsilciler Meclisi'nden geçen tasarının yürürlüğe girebilmesi için referandumda da onaylanması gerekmiştir. Lakin 4 Aralık 2016'da yapılan referandumda %59,11 oranında “hayır” oyu çıkmıştır. Bu sonuç karşısında Renzi istifa etmiştir (Tosun, 2018, s. 239). Büyük ölçüde ülkede istikrarı sağlamaya dönük bu hamle karşısında Kuzey Ligi ve diğer aşırı sağcı grupların başarı kazandığı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Renzi'nin istifası da göz önünde alındığında, istikrar ve tasarruf yönündeki bu girişimin yeni bir istikrarsız neticeyi beraberinde getirmesi önemli bir detay olarak değerlendirilmektedir.

İDEOLOJİ

İdeoloji başlığı altında İtalya'ya yönelik üç perspektif sunulabilir. Birincisi, 1860'lardaki siyasi birliğin sağlanmasındaki “ulus” faktörüdür, ikincisi Mussolini öncülüğündeki faşist dönemdir, üçüncüsü ise 1990'lardan sonra yükseliş trendi yakalayan aşırı sağcı söylemlerdir. Birinci perspektiften, İtalya'nın uzun yıllar boyunca bölünmüş politik görüntüsü dikkate alındığında “ulusal” birlik sürecinin zorlu bir eksenini temsil ettiği görülebilir. Birinci bölümde, sosyo-ekonomik zeminde Güney'in karşı çıkışı, isteksizliği ile birlikte dil konusunda da bütüncül bir yapının söz konusu olmadığı ifade edilmişti. Bu sebeptendir ki Massimo d'Azeglio'ya atfen, “İtalya'yı kurduk şimdi sıra İtalyanları yaratmakta” cümlesi bu açıdan kritik bir teşhis olarak kabul edilmektedir. Çünkü birbirinden bağımsız çok sayıda kent-devletin mevcudiyeti, politik bir realite olarak varlığını göstermiş ve İtalya bu faktörün de etkisi ile Avrupa tarihinde siyasi birliğin geç sağlandığı bir ülke olmuştur.

Bu faktörler nazarında ülke, ulusal aidiyet ve kimlik inşasında güç/zorlu bir güzergâh üzerinden hareket etmiştir. Çünkü, yeni devlete yönelik olarak çok küçük bir kesimin dışında halkta krallığa gerçek anlamda herhangi bir bağlılık veya sadakat duygusu bulunmamıştır. Hatta İtalyanların ezici bir çoğunluğu için “İtalyan ulusu”, hatta “İtalya”nın kendisinin hiçbir anlam ifade etmediği belirtilmektedir (Duggan, 2020, s. 19-20). Bu tespit d'Azeglio'nun cümlesini teyit eden argümanlara sahiptir. Bütün dahili dezavantajlara rağmen, ulus inşasında dış faktörlerin etkisi görülmüştür. Duggan'a göre (2020, s. 123), “İtalya'da 1830'lar ve 40'larda güçlü bir sosyo-ekonomik tabana dayanmaksızın ortaya çıkan ılımlı ulusalcılık, itici gücünü büyük oranda Avrupa'nın başka yerlerindeki siyasi gelişmelerden alıyordu.” Hakeza 1796-1815 dönemindeki Fransa etkisi bu siyasi gelişmelerden birisi olarak addedilmektedir. Dış faktörlerin çeşitli alanlarda ve anlamlarda ülke üzerindeki etkisi İtalya adına yeni de değildir. İtalya'da geçmişte uzun süre boyunca ve özellikle İspanya ve Avusturya gibi daha büyük, çoğunlukla da

birbiri ile rekabet halinde olan imparatorlukların egemenliği altında kalmış bölgeler bulunmuştur (Black, 2020, s. 9).

19. yüzyıldan 20. yüzyıla giden süreçte, İtalya'da liberal dönem yaşanmıştır (Croce, 1929, s. 214 vd.). Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise çok farklı bir dönem ile karşılaşılacaktır. Savaş sonrasında savaşın galipleri arasında olmasına karşın mağlup görünen İtalya (Çelikçi ve Kakışım, 2013, s. 86) istikrarsızlığın birçok alanda yaşandığı bir ülkedir. Öyle ki 1919-1922 tarihleri arasında iki defa seçim yapılmış ve dört hükümet değişmiştir. Ayrıca hükümetlerin otoritesi ciddi bir zafiyet içerisinde olmuştur (Armaoğlu, 2014, s. 157). Böylesi bir konjonktür dahilinde istikrarsız sürece karşı ve bu buhrandan çıkış noktasında, faşizmin yükselişi görülecektir. Bu yükselişe neden olan faktörleri üç ana eksen de değerlendirilmek olanaklıdır. Birincisi, şüphesiz iç politikadaki istikrarsız tablo ile ilgilidir ki İtalyan halkının anarşik durumda çareyi faşizme sarılmakta bulmuş olduğu belirtilmektedir (Armaoğlu, 2014, s. 157). İkincisi, liberal eksende yaşanan meşruiyet krizi ile ilgilidir (Duggan, 2020, s. 25). Bu eksende Hobsbawm (2015, s. 180-181) faşizmin yükselişi ve zaferini liberal geri çekilişin, zayıflamanın ve düşüşün bir parçası olarak değerlendirmektedir. Ama genel olarak şu hususu da eklemektedir: Liberalizm iki savaş arası dönemde faşizmi benimsemeyen ülkelerde de gerilemiştir. Üçüncüsü ise sosyalizm ve komünizm tehdidi karşısında faşizmin bir panzehir olarak görülmüş olmasıdır. “İtalya’daki egemen güçler Mussolini’nin faşist hareketinin yükselen komünizme karşı gelebileceğini düşünmekteydi” (Karaca, 2018, s. 1206).

Benito Mussolini (1883-1945) önderliğindeki faşist ideoloji (Nelis, 2007), kült lider “Duçe” ile karşımıza çıkmaktadır. Duçe, devletin, ordunun ve İtalyan halkının şefkatli babasıdır (Çelikçi ve Kakışım, 2013, s. 90). Bir diğer kült, yani “Romalılık” kültü ise, rejimin ulusal kimlik duygularını güçlendirme isteğinin bir yüzüdür. Romalılık aynı zamanda İtalyan dilinin saflaştırması çabasıdır. (Duggan, 2020, s. 234). Faşizm, İtalya’da 1789’un ilkelerini reddettiğini deklare etmiştir. Ülkede bir ahlak toplumu veya bir “ulus” oluşturarak yarımada yüzyıllardır sürüp giden bölünmüşlüğü/parçalanmışlığın bıraktığı hasarı ve yaraları gidermenin gerekli olduğunu vurgulamıştır (Duggan, 2020, s. 220). Burada bölünmüşlüğü/parçalanmışlığın bıraktığı miras vurgusu çalışma nazarında İtalya’yı bir arada tutacak unsur olarak faşizm olgusuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ulusal birliğin inşasındaki sancının halen atlatılamadığı düşünülmektedir. Dil vurgusu bile bu açıdan değerlendirilmelidir. 1922 yılında başlayan faşist dönem İtalya tarihinde büyük bir kırılma ve dönüşüm meydana getirmiş ve İkinci Dünya Savaşı süreci (Morgan, 2007) sonrasında 1945 yılında sona ermiştir.

1948 Anayasası’yla İtalya yeni bir döneme giriş yapmıştır. Ancak halen farklı aktörler ve kavramlar açısından 1948 öncesine benzer bağlamın olduğu iddia edilebilir. Bu noktada, ulus inşası açısından bu anayasada bir millet tanımının olmadığı vurgulanmalıdır (Küçük, 2019, s. 12). Yalnızca 6. maddede, “Cumhuriyet dil ekalliyetlerini hususi hükümlerle himaye eder” ifadesi ile dile yönelik hakların muhafazası yer almıştır. Bu nedenle “bir İtalyan”ın hukuki tanımı halen yapılmamıştır. Bu dönemde ayrıca İtalyan kültürü anti-faşist bir söyleme sahiptir. Bu söylem, Komünistleri ve Hristiyan Demokratları bir araya getirmiştir (Black, 2020, s. 228). Nitekim bu dönemden itibaren siyasi rekabet sahasında Hristiyan Demokratlar ile Komünistlerin rekabeti müşahade edilmiştir. Siyasi rekabet içerisinde Hristiyan Demokratlar büyük ölçüde bir adım ileride yer almıştır. 1948 seçimleri Hristiyan Demokratların zaferi ile sonuçlanmıştır. Bu zafer uzun yıllar devam ettiği için bir bakıma, tüm niyetlere ve amaçlara rağmen İtalya tekrar tek partili bir devlet olmuştur (Duggan, 2020, s. 258).

Soğuk Savaş sonrası döneme gelindiğinde aşırı sağcı parti ve söylemler gündeme gelmiştir. Aşırı sağcı partilerin ulusal parlamentolar içerisinde güçlendiği ve iktidar ortağı partiler haline geldiği en eski örneklerden biri bu açıdan İtalya'daki Kuzey Ligi'dir (Rızzı, 2020, s. 183). Coğrafya bölümünde belirtildiği üzere, Kuzey Ligi, Kuzey ve Güney arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar nazarında 1990'lı yıllardaki bağımsızlık talebinin dönüşüme uğramasının ardından 2000'li yıllarda daha fazla özerklik talebini benimsemiştir. Matteo Salvini dönemi ile birlikte de Kuzey bölgeselciliği yerini göçmen karşıtlığına ve bir adım ötede AB karşıtlığına bırakmıştır (Rızzı, 2020, s. 193; Salvini ile ilgili olarak ayrıca bkz. Wampa, 2017). Hatta AB karşıtlığı ile ilgili olarak Kuzey Ligi, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararını ve sürecini ifade eden Brexit fikrini açıkcası memnuniyetle karşılamıştır (Briganti, 2017, s. 29). Dolayısıyla bir "biz" tanımı yapılırken, tehdit unsurları belirginleşmiştir. Bu unsurlar Avrupa Birliği, Güney İtalya ve göçmenlerdir.

Avrupa'da yükselen aşırı sağcı söyleme benzer bir biçimde İtalya'da da Kuzey Ligi göçmen tehdidine odaklanmaktadır. Kuzey Ligi'nde dışlayıcı bir kimlik siyasetine doğru yönelim çok belirgindir (Betz, 2001, s. 410). Bu nedenle göçmenlerin varlığı büyük bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Lakin tekrar vurgulamak gerekirse bu durum sadece İtalya'ya özgü olmayıp benzeri yaklaşımların birçok Avrupa ülkesindeki varlığı bilinmektedir. Burada önem arz eden husus, söylem ve eylemlerin ulaştığı boyutlarla ilgilidir. Kuzey Ligi dışındaki aşırı sağcı neo-faşist gruplar ise dışlamanın ötesine geçebilen ifadeler benimsemektedirler. King (1993, s. 290) göçe dair reaksiyondan söz ederken, belki de çözülmesi gereken en büyük sorunun artan ırkçılık olduğuna işaret etmektedir. Bu aynı zamanda hem İtalya için hem de Avrupa için kâbusun yeniden doğması riskini beraberinde getirmektedir.

EKONOMİ

21. yüzyıl İtalya'sında politik istikrarsızlığa neden olan bir diğer ana etmen olarak ekonomik kriz gösterilmektedir. İtalya'da ekonomik krizi ortaya çıkaran faktörler olarak harici faktörler gösterilebilirse de dahili faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Harici faktörler açısından son dönemde özellikle 2007-2008 küresel finansal krizin ülkedeki yansımaları etkili olmuştur. Dahili faktörler açısından ise yolsuzluk iddiaları gündeme gelmektedir. Belirtmek lazımdır ki İkinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya ekonomisi bir ivme kazanmıştır. 1951 ve 1968 yıllarında ve özellikle 1973'teki Petrol Krizine kadar devam eden "uzun patlama" adı verilen bu hızlı gelişme sürecinde İtalya'nın ekonomisi her yıl yaklaşık %6 büyümüştür. Bu büyümenin çoğunluğu Amerika'dan alınan gelişmiş teknoloji ve üretim yöntemlerinin uygulanması ve Amerikan sermayesi sayesinde gerçekleşmiştir (Black, 2020, s. 230). Aynı zamanda bu gelişmede Avrupa entegrasyon sürecinin etkisi de söz konusudur. Dolayısıyla 1960'ların ortalarına gelindiğinde İtalya artık geri kalmış bir ülke değildir (Duggan, 2020, s. 265). 1973 Petrol Krizi sonrasında bu ivme düşüş göstermiştir. Bu çalışmanın odaklandığı istikrarsız dönemin başlangıcını oluşturan dönemde de örneğin kişi başına düşen milli gelir değişiminde düşüş gözlemlenmiştir (bkz. Felice ve Vecchi, 2015, s. 9).

Harici faktörler açısından bu yüzyılın başlangıcı itibarıyla 2007-2008 küresel finansal kriz neticesinde, İtalya krizden en çok etkilenen beş Avrupa Birliği üyesi ülkeden birisi olmuştur. Diğerleri ise Portekiz, İrlanda, Yunanistan ve İspanya'dır. PIIGS ülkeleri olarak değerlendirilen bu ülkelerin krizden hangi boyutlarda ve kapsamlarda etkilendikleri literatürde sıkça kendisine yer bulmuştur. Çalışma açısından İtalya'ya odaklanıldığında, PIIGS ülkelerinin ekonomik krizi aşım aşamadıkları sorusuna dikkat çeken çalışmada (Apaydın ve Zenginoğlu,

2019) işsizlik, genç işsizlik, kadın işsizliği oranları ile büyüme oranları, kişi başına gelir düzeyleri gibi başlıklar altında cevaplar aranmaya çalışılmıştır. 2008-2018 verilerine odaklanan ilgili çalışmada örneğin Yunanistan'a göre birtakım veriler ekseninde İtalya'nın olumsuzdan uzak bir görünüme sahip olduğu değerlendirilmiştir. Ancak kırılğan addedilebilecek bir ekonomik yapının sürdürülebilir bir istikrarlı görünümü ne ölçüde muhafaza edebileceği bir soru işareti olarak varlığını devam ettirmektedir.

Dahili faktörlere odaklanıldığında ise yolsuzluk kavramı İtalyan ekonomisinde sıkça tartışılan ve medyada kendisine sıkça yer bulan bir husustur. Black (2020, s. 233), 1953-1963 yılları arasında son derece istikrarlı Alcide de Gasperi ve Aldo Moro arasında görev yapan on başbakan döneminde Hristiyan Demokratların duruma egemen olduklarını belirtmekte ve eklemektedir: Gönül rahatlığı ile yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma yöntemleri geliştirebilmişlerdir. Soğuk Savaş sonrasında 1992 yılında, yolsuzluklara karşı başlatılan “temiz eller” hareketi (Black, 2020, s. 243) sermaye-politika ilişkilerinin karanlık yönünü ortaya çıkarmıştır. Lakin bu girişimin dahi kalıcı sonuçlar getirmediğine şahit olunmuştur. Öyle ki, daha yakın dönemde Kuzey Ligi liderlerinden Bossi'nin kendisinin ve ailesinin hesaplarına para geçirmesi skandalı, istifa sonucunu beraberinde getirmiştir (Rızzı, 2020, s. 190). Ekonomik yolsuzluk iddialarının yanı sıra modern İtalya tarihi boyunca merkezi bir sorun teşkil eden ve siyasi sistemin analizinde de önemli bir konumda yer alan klientalizm (kayırmacılık) tartışmaları dikkat çekmektedir (Briquet, 2015, s. 252).

21. yüzyıl İtalya siyasi hayatında yolsuzluk tartışmaları Berlusconi özelindeki gelişmelerde yükselişe geçmiştir. 1994-1995, 2001-2006, 2008-2011 dönemlerinde başbakanlık görevinde bulunan Berlusconi, yolsuzluk iddiaları, futbol, skandallar ve medya dörtgeninde (Semino ve Masci, 1996) belki de İtalya kadar bütün dünyanın dikkatini çeken bir isim olmuştur. Bu durum İtalya devleti için girift faktörlerin varlığına işaret etmektedir. Hatta bu bağlamda politikacı-mafya ilişkileri ise çok farklı bir boyuttur (Parini, 2015). Baş (2019) “İtalyan Mafyasının Doğuşu, Yükselişi ve Düşüşü” başlıklı makalesinde bu boyutu kapsamlı bir içerikle ve çeşitli perspektiflerle analiz etmiştir. Berlusconi örneği ilgili çalışmada önemli bir örneği oluşturmuştur. Dolayısıyla bu şüpheli ilişkiler ağı ve dönem dönem mahkemelere yansıyan boyutlar, İtalya'daki politik istikrarsızlığın belki de görülmeyen ve gösterilmeyen en önemli yönüdür.

SONUÇ

İtalya coğrafyasının kendi içerisindeki farklılığı politik alana yansımıştır. Roma İmparatorluğu sonrasında çok uzun süreler boyunca yarımadada çok sayıda devlet var olmuştur. Bu durum İtalya'nın siyasi birliğini sağladığı süreçteki etkin faktörlerden birisidir. Bir diğeri ise çalışmada sıkça vurgulandığı üzere Kuzey-Güney ayrımıdır. Bu ayrım başlangıçta Güney'in siyasi birliğe direnmesi şeklinde görülmüş, bugün ise Kuzey'in ekonomik refahını deyim yerindeyse Güney ile paylaşmaması üzerine kurgulanmıştır. Özerklik ya da bir adım ileride ayrılık talepleri gibi hususların yine coğrafya faktörü ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla İtalya'da coğrafyanın hem politik hem de dolayısıyla kültürel kodlar ile doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Bu ilgi İtalya'daki politik istikrarsızlığı tetikleyen unsurlardan birisidir.

İtalya'da siyasi birliğin inşa edilmesinden bugüne belirgin bir “biz” tanımı ile karşılaşmak mümkün değildir. Öncelikle dil konusu bu durumun sebeplerinden birisidir. 1861'te yarımadada İtalyanca konuşan nüfusun oranı, Mussolini'nin İtalyan diline yaptığı vurgu ve 1948 yılında

Anayasa'da ifade edilen dil konusu dikkate alındığında bu tanımın temel taşlarından birisini oluşturan ana unsurlardan birisi ile karşılaşmış olur. Ayrıca “biz” tanımının ya da “öteki” tanımının inşasında da büyük oranda dış dinamiklerin etkili oldukları görülmüştür. Bu nedenle iç dinamikler açısından tanımın eksik ya da zayıf kalmasının politik istikrarsızlığa neden olan bir diğer unsur olduğu düşünülmektedir. Son olarak ise ekonomi başlığı gelmektedir. Ancak burada harici faktörler ya da verilerden ziyade iç politikada var olan ancak görülmeyen ya da gösterilmeyen boyut önem arz etmektedir. Bu boyut yolsuzluk, klientalizm, mafya başlıkları altında değerlendirildiğinde krizin boyutu belirginleşmektedir.

İtalya'da 2008 yılından itibaren hükümetin görevde kalma süresi açısından en uzun dönem olarak Berlusconi'nin başbakanlığı dönemi gösterilmektedir. Ancak bu dönemde yer alan tartışmalar, medyaya yansıyan skandallar istikrarlı bir görünümün bile esasında içerisinde kaotik bir yapıyı barındırdığını göstermektedir. Bütün bu nedenlerden ötürü kısa vadede İtalya'nın bir dizi krizle karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir. Bu öngörünün nedenlerinden birincisi hükümet krizleri ile ilgilidir. Son dönemdeki hükümetlerin ortalama görev süreleri ve son aşamada 2021 yılı başlangıcı itibarıyla seçim yapılmaksızın teknokrat bir isme hükümet kurma görevinin verilmiş olması bu bağlamdaki öngörüü belirginleştirmektedir. İkinci olarak Kuzey Ligi'nin daha fazla özerklik talepleri, göçmen karşıtlığı ve daha da önemlisi AB karşıtlığı krizlerin belki de tehdit olarak tanımlanabilecek yönlerini temsil etmektedir. Bu aşırı sağcı perspektife ulus inşası girişimlerinden bugüne tehdit algısının yaşadığı keskin dönüşümler ise eklenmelidir. Üçüncüsü artık bu politik sürecin olağanlaşması riskidir. Dolayısıyla istikrardan uzak görünümün kendi içerisindeki sürekliliği ülkeyi içinden çıkılması güç bir sürece itebilecektir.

KAYNAKLAR

- AA. (2021). *Çok partili koalisyonlar ile yönetilen İtalya bir kez daha hükümet krizi yaşıyor*. 18 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cok-partili-koalisyonlar-ile-yonetilen-italya-bir-kez-daha-hukumet-krizi-yasiyor/2124303> adresinden erişildi.
- Apaydın, F. ve Zenginoğlu, S. (2019). Is economic crisis resolved in Europe?: an evaluation specific to PIIGS countries. *6th International Scientific Research Congress*, Ankara: Asos Yayınları, 451-465.
- Armaoğlu, F. (2014). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Baş, S. (2019). İtalyan mafyasının doğuşu, yükselişi ve düşüşü. *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan*, 21(Özel S.), 1949-2001.
- BBC. (2017). *İtalya'nın iki bölgesinde özerklik referandumu*. 19 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41693639> adresinden erişildi.
- Betz, H-G. (2001). Exclusionary populism in Austria, Italy and Switzerland. *International Journal*, 56(3), 393-420.
- Black, J. (2020). *Kısa İtalya tarihi*. (Çev. Ekin Duru). İstanbul: Say Yayınları.
- Briganti, F. (2017). Post-brexite politics of the EU: multiple players in multiple cores?. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, XXVI(3-4), 23-34.
- Briquet, J-L. (2015). Clientelism. (Ed.) Mammone, A. vd. *The Routledge Handbook of Contemporary Italy, History, Politics, Society* içinde. s. 252-261. New York: Routledge.

- Bull, A. C. (2015). The fluctuating fortunes of the Lega Nord. (Ed.) Mammone, A. vd. *The Routledge Handbook of Contemporary Italy, History, Politics, Society* içinde. s. 204-214. New York: Routledge.
- Burçak, R. S. (1943). İtalya'nın dış politikası (1882-1915). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 4(4), 703-742.
- Croce, B. (1929). *A history of Italy 1871-1915*. (Çev. Celia M. Ady). New York: Oxford University Press.
- Çelikçi, A. S. ve Kakışım, C. (2013). İtalyan faşizmi ve tarihsel gelişimi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 83-99.
- Duggan, C. (2020). *İtalya'nın kısa tarihi*. (Çev. Tuna Erkmen). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- DW. (2017). *Lombardiya ve Veneto'dan daha fazla özerklik talebi*. 17 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/lombardiya-ve-venetodan-daha-fazla-%C3%B6zerklik-talebi/a-41071136> adresinden erişildi.
- Felice, E. ve Vecchi, G. (2015). Italy's growth and decline 1861-2011. *The Journal of Interdisciplinary History*, 45(4), 507-548.
- Grab, A. (2000). From the French revolution to Napoleon. (Ed.) Davis J. A. *Italy in the Nineteenth Century (1796-1900)* içinde. s. 25-50. New York: Oxford University Press.
- Grew, R. (2000). Culture and society 1796-1896. (Ed.) Davis J. A. *Italy in the Nineteenth Century (1796-1900)* içinde. s. 206-234. New York: Oxford University Press.
- Hobsbawm, E. (2015). *Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 aşırılıklar çağı*. (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Everest Yayınları.
- İtalya Cumhuriyeti Anayasası. (1951). (Çev. Akif Erginay). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 777-805.
- Jansen, C. (2017). Region-province-municipality, spatial planning and spatial Policy in Italy 1860-2016. *Historical Social Research*, 42(2), 267-294.
- Karaca, M. (2018). İtalyan propagandasında kült lider olgusu: "Il duce" Benito Mussolini. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1203-1220.
- King, R. (1993). Recent immigration to Italy: character, causes and consequences. *GeoJournal*, 30(3), 283-292.
- Küçük, H. (2019). Merkez-çevre teorisi ve yerleşmeye etkisi: İtalya örneği. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 2(1), 1-26.
- Morgan, P. (2007). *The fall of Mussolini, Italy, the Italians and the second world war*. New York: Oxford University Press.
- Nelis, J. (2007). Constructing fascist identity: Benito Mussolini and the myth of "romanita". *The Classical World*, 100(4), 391-415.

- Parini, E. G. (2015). Mafias, Italy and beyond. (Ed.) Mammone, A. vd. *The Routledge Handbook of Contemporary Italy, History, Politics, Society* içinde. s. 89-99. New York: Routledge.
- Rızzi, C. U. (2020). Aşırı sağ partilerde lider etkisi Matteo Salvini ve kuzey ligi. (Ed.) Yıldız, U. B. *Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ Partiler* içinde. s. 183-204. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Semino, E. ve Masci, M. (1996). Politics in football: metaphor in discourse of Silvio Berlusconi in Italy. *Discourse & Society*, 7(2), 243-269.
- Tosun, S. (2018). *Bölgeci devlet İspanya, İtalya ve Birleşik Krallık örnekleri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Wampa, D. (2017). Matteo Salvini's northern league in 2016 between statis and new opportunities. *Italian Politics*, (32), 32-50.
- Yıldız, U. B. ve Çakır, D. Ç. (2020). İtalya'da kuzey ligi'nin ulusal ve yerel politikaları: Matteo Salvini dönemi (2013-). (Ed.) Yıldız, U. B. *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler* içinde. s. 243-262. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.